

Wojciech Gurgul

AKADEMIA MUZYCZNA IM. KAROLA SZYMANOWSKIEGO W KATOWICACH

Adam Franciszek Epler (1902–1940) – zapomniany muzyk międzywojennego Lwowa

Abstract

Adam Franciszek Epler (1902–1940): A Forgotten Musician of Interwar Lviv

This article is an introduction to the artistic profile of a Polish conductor, composer and guitarist Adam Franciszek Epler. This forgotten creative persona left the artistic legacy of compositions and arrangements for mandolin orchestra ensemble. Moreover, he was the first Polish guitarist playing Polish lute music, a founder of the first Polish guitar trio named Lwowskie Trio Gitarowe and a musician in the most popular interwar radio broadcast *Wesoła Lwowska Fala*. As a composer and conductor of the Orchestra of Mandolin Society “Hejnał” from Lviv, he also took part in numerous radio broadcasts of Polish Radio Lviv. His musical activities, similarly to the entire mandolin heritage in Poland and guitar history in interwar Poland, requires further research, and this article is one of the first contributions to these research topics.

Keywords

Adam Epler, Lviv, guitar, mandolin orchestra, Polish Radio, Katyn massacre victim

Adam Epler to lwowski kompozytor, dyrygent i instrumentalista zamordowany przez NKWD w 1940 roku. W latach trzydziestych jego nazwisko pojawiało się w prasowych zapowiedziach programów radiowych dziesiątki razy, a w ramach *Wesołej Lwowskiej Fali*, najpopularniejszej międzywojennej audycji, jego gry na gitarze lub opracowań i kompozycji na orkiestrę mandolinową mogło słuchać nawet kilka milionów osób¹. Jednocześnie nie ma o nim wzmianki w praktycznie żadnej powojennej publikacji, jego utwory nie są zarejestrowane na żadnej płycie, a w internecie znaleźć można tylko pojedyncze jego zdjęcie z tytułem jednego utworu².

Niniejszy tekst przybliży sylwetkę twórczą tego zapomnianego muzyka w oparciu o notki i artykuły prasowe z lat trzydziestych oraz materiały zachowane u Barbary Epler-Matuchniak, mieszkającej w Londynie córki kompozytora. Nie będzie jednak pełną biografią ani analizą twórczości, a jedynie przyczynkiem do dalszych prac nad jego spuścizną artystyczną.

Rys biograficzny

Adam Franciszek Epler urodził się 4 października 1902 roku w Złotnikach³ (za czasów II RP woj. tarnopolskie, obecnie wieś w obwodzie tarnopolskim na Ukrainie). Jego rodzicami byli Rudolf Epler (syn Jana Eplera oraz Karoliny z d. Kaufman) oraz Stanisława Sanetra (córka Tomasza Santery i Apolonii z d. Szubert)⁴. Od siódmego roku życia mieszkał w Śnietnicy k. Grybowa, gdzie jego matka była kierow-

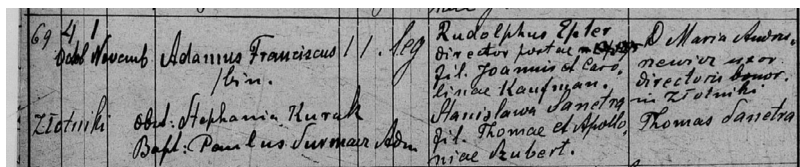
1 W. Szolginia, *Na Wesołej Lwowskiej Fali*, Wydawnictwo Polonia, Warszawa 1991, s. 21.

2 Por. Adam Epler, https://staremelodie.pl/kompozytorzy/236/Adam_Epler [dostęp: 6.07.2020].

3 AGAD, zespół sygn. 301, sygn. 1901, *Par. Złotniki, dek. Podhajce; Księga metrykalna urodzeń, ślubów i zgonów dla wsi: Złotniki, Burkanów, Charki, Pantalicha, Rakowiec, Sokołów, Sosnów*, s. 365.

4 Tamże.

niczka poczty⁵. Pobierał prywatne korepetycje u Eugeniusza Pazdryja, który przygotowywał go do kształcenia na poziomie średnim. Następnie kształcił się w Gimnazjum Męskim w Rzeszowie⁶.

Ilustracja 1. Fragment *Liber natorum* parafii Złotniki. Źródło: *Par. Złotniki, dek. Podhajce; Księga metrykalna urodzeń, ślubów i zgonów...*, dz. cyt., s. 365

Od roku 1921 do roku 1925 studiował prawo na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie⁷. Po studiach pracował w sądzie grodzkim we Lwowie. W czerwcu 1931 roku zdał egzamin kończący aplikaturę sędziowską i został asesorem sądowym⁸. Następnie, 4 lutego 1932 roku, mianowany został sędzią grodzkim w Busku w okręgu Złoczowskim⁹.

Był żołnierzem rezerwy Wojska Polskiego w stopniu porucznika¹⁰, służył w 5. Pułku Strzelców Podhalańskich w Przemyślu¹¹. Ożenił się z pochodzącą ze Lwowa Janiną Zofią z d. Wałęga¹². Miał dwie córki: młodszą, urodzoną w 1938 roku Martę Jadwigę oraz starszą, urodzoną w 1932 Barbarę Marię Epler-Matuchniak¹³, która zachowała w swoich prywatnych zbiorach wszystkie materiały po ojcu, ocalone z wojennej tułaczki¹⁴.

5 B. Epler-Matuchniak, *Koło Mandolinistów „Hejnał” we Lwowie pod batutą Adama F. Eplera i Wesola Lwowska Fala*, „Semper Fidelis” 2005, nr 4, s. 38.

6 Tamże.

7 Tamże.

8 *Ruch służbowy w Ministerstwie Sprawiedliwości*, „Monitor Polski” 21.07.1931, s. 2.

9 *Ruch służbowy na obszarze Wojew. Tarnopolskiego*, „Tarnopolski Dziennik Wojewódzki” 1.11.1932, s. 168.

10 P. Rogaliński, *9 maja – Polacy europejscy?*, „Polonia” 2009, nr 5, s. 50.

11 B. Epler-Matuchniak, *Adam Franciszek Epler*, nieopublikowany biogram ze zbiorów Barbary Epler-Matuchniak.

12 Taż, AHM_PnW_2611, relacja ze zbiorów Archiwum Historii Mówionej Ośrodka KARTA i Domu Spotkań z Historią, 28.10.2011.

13 Taż, *Adam Franciszek...*, dz. cyt.

14 Opis tułaczki wojennej rodziny Eplera szczegółowo przedstawiła jego córka, Barbara Epler-Matuchniak, zob. taż, AHM_PnW_2611, dz. cyt.

Koło Mandolinistów „Hejnał” we Lwowie

Epler nie posiadał formalnego wykształcenia muzycznego, był samoukiem. Opanował grę na gitarze (posiadał gitarę dwugryfową, z dodatkowymi strunami basowymi), mandolinie, skrzypcach i harmonii (posiadał instrument marki Hohner)¹⁵. Miał świetny, najprawdopodobniej absolutny słuch. Dostrzegając jednak swoje braki w wykształceniu muzycznym, pobierał prywatne nauki kompozycji u Wiktora Hausmana¹⁶, profesora Konserwatorium Polskiego Towarzystwa Muzycznego we Lwowie¹⁷. Podejmował różne aktywności na polu muzyki, m.in. dyrygował amatorskim chórem w Busku czy nawet prowadził okazjonalnie orkiestry w okolicach Przemyśla w czasie ćwiczeń rezerwy¹⁸.

Osią wszystkich artystycznych działań Eplera była jednak Orkiestra Koła Mandolinistów „Hejnał” we Lwowie. Z Kołem Mandolinistów „Hejnał” związał się już w czasie studiów prawniczych. Sama orkiestra istniała od około 1920 roku¹⁹. Przed objęciem stanowiska dyrygenta przez Eplera zespołem dyrygował Mieczysław Kurtycz²⁰, ojciec wokalisty i gitarzysty Zbigniewa Kurtycza²¹.

Epler był dyrygentem najprawdopodobniej już od 1928 roku, na co wskazuje zdjęcie z archiwów Barbary Epler-Matuchniak, zrobione 27 października 1928 roku po koncercie w Sali Stowarzyszenia Gwiazda, na którym Epler zajmuje centralne miejsce w zespole. Pierwsze rękopisy z jego opracowaniami na orkiestrę mandolinową pochodzą z pierwszej połowy 1929 roku. Pierwsza odnaleziona zapowiedź prasowa koncertu orkiestry pod dyktando Eplera pochodzi z programu radiowego na dzień 4 stycznia 1931 roku²², a 29 marca 1931 roku odbyło się walne zgromadzenie członków Koła Mandolinistów „Hejnał”, na którym Epler został oficjalnie wybrany dyrygentem orkiestry²³.

15 B. Epler-Matuchniak, *Adam Franciszek...*, dz. cyt.

16 [B. Epler-Matuchniak], *Adam Epler i „Hejnał”*, „Dziennik Polski” 26.10.2005, s. 9.

17 K. Fink, *Szkolnictwo muzyczne we Lwowie w okresie międzywojennym (1918–1939)*, „Молодь і Ринок” 2017, nr 4, s. 50.

18 B. Epler-Matuchniak, *Adam Franciszek...*, dz. cyt.

19 *Koncert mandolinistów i tria gitarowego*, „Biuletyn Radjofoniczny dla użytku prasy” 1935, nr 3, s. 9a.

20 Korespondencja autora z Barbarą Epler-Matuchniak z dnia 17.05.2020.

21 R. Klimczak, *Zbigniew Kurtycz (1919–2015)*, „Dziennik Teatralny” <http://www.dziennikteatralny.pl/artykuly/zbigniew-kurtycz-1919-2015.html> [dostęp: 6.07.2020].

22 *Programy europejskich radiofonów*, „Chwila” 5.01.1931, s. 18.

23 *Z Koła Mandolinistów „Hejnał” we Lwowie*, „Chwila” 2.04.1931, s. 13.

Ze sprawozdania z owego walnego zgromadzenia dowiadujemy się również o innych osobach, które pełniły wówczas funkcje w zarządzie Koła: w jego skład wchodził prof. Józef Rubinger (prezes), Ludwik Hegedues (wiceprezes), Michał Becko (skarbnik), Rudolf Anspach (sekretarz), Mieczysław Kurtycz (zastępca sekretarza), Stanisław Wieczysty (bibliotekarz), Mieczysław Peszyński (gospodarz), Mieczysław Miciek (zastępca dyrygenta); w poczet członków honorowych przyjęto Tadeusza Kirchnera oraz Stanisława Wałęgę, a godność członka założyciela otrzymał Michał Becko²⁴.

Epler całą pracę jako dyrygent wykonywał *pro bono*, a wszystkie zarobione przez orkiestrę pieniądze przeznaczał na instrumentarium, papier nutowy oraz inne wydatki związane z działalnością zespołu²⁵. Próby odbywały się głównie w soboty, w czasie wolnym od obowiązków sędziowskich Eplera²⁶, a same koncerty miały miejsce w większości w weekend, głównie w niedziele.

Ilustracja 2. Koncert „Hejnalu” w Sali Stowarzyszenia „Gwiazda” w dniu 27 października 1928 roku. Źródło: zbiory Barbary Epler-Matuchniak

²⁴ Tamże.

²⁵ B. Epler-Matuchniak, *Adam Franciszek...*, dz. cyt.

²⁶ Taż, *Adam Epler i „Hejnal”*, dz. cyt.

Członkami orkiestry byli ludzie z bardzo różnych środowisk zawodowych i społecznych²⁷. Na podstawie zachowanych fotografii można szacować liczbę instrumentalistów w orkiestrze na od osiemnastu do trzydziestu osób. Zachowane opracowania i kompozycje Eplera wskazują, że taka liczba muzyków, a także sam poziom wykonawczy orkiestry, pozwalały na skonstruowanie składu zespołu rozbudowanego o dodatkowe instrumenty (mandolina piccolo, mandolonczela) mogące wchodzić w skład orkiestry (w stosunku do podstawowego składu kwartetu, tj. mandoliny I & II, mandoli oraz gitary).

Zachowało się bardzo mało informacji o koncertach pod dyktando Eplera, które niezwiązane były z Polskim Radiem; większość z nich, podobnie jak cztery opisane poniżej, odbywały się zapewne przy okazji różnych miejskich czy prywatnych wydarzeń.

Lp.	Data	Rodzaj koncertu	Program
1.	27.10.1928	Koncert Koła Mandolinistów „Hejnał” w Sali Stowarzyszenia „Gwiazda”	brak danych
2.	01.12.1931	Poranek patriotyczny w Kole Młodzieży im. Tadeusza Kościuszki ²⁸	utwory polskie
3.	27.04.1932	Koncert w Kasynie Literackim	brak danych
4.	18.03.1932	Zabawa ogrodowa Syndykatów Dziennikarzy Lwowskich ²⁹	brak danych

Tabela 1. Koncerty Orkiestry Koła Mandolinistów „Hejnał” pod dyktando Adama Eplera niezwiązane z Polskim Radiem³⁰

Współpraca z Polskim Radiem Lwów

Współpraca „Hejnału” z Polskim Radiem Lwów miała miejsce praktycznie od początku istnienia tej placówki radiowej. PR Lwów oficjalnie

²⁷ Tamże.

²⁸ *Poranek patriotyczny w Kole Młodzieży im. Tadeusza Kościuszki*, „Gazeta Lwowska” 2.12.1931, s. 5.

²⁹ *Impreza dziennikarzy lwowskich*, „Gazeta Lwowska” 22.06.1932, s. 5.

³⁰ Informacje o koncertach bez przypisów pochodzą z kolekcji fotografii z podpisami zachowanych u Epler-Matuchniak.

zainauguowało swoją działalność 15 stycznia 1930 roku³¹, a już 17 maja 1931 roku w czasopiśmie „Radio” ukazało się zdjęcie orkiestry wraz z podpisem: „Lwowskie Koło Mandolinistów »Hejnał« którego występy przed mikrofonem Rozgłośni lwowskiej cieszą się zasłużonym uznaniem radiosłuchaczy”³².

Ilustracja 3. Radiowe zdjęcie „Hejnału” z 1931 roku. Źródło: *Polska Radjowa*, „Radio” 17.05.1931, s. 9

Rozpoczęcie tej współpracy wiąże się z przyjaźnią Eplera z Wiktorem Budzyńskim. Ich znajomość rozpoczęła się w 1929 roku i trwała aż do wybuchu wojny³³. Budzyński był lwowskim radiowcem, twórcą słynnej na całą Polskę audycji *Wesoła Lwowska Fala*, autorem ogromnej ilości tekstów wykorzystywanych tak w tej, jak i w innych audycjach lwowskiej rozgłośni³⁴. Bardzo doceniał zdolności muzyczne Eplera, w szczególności jego chęć zgłębiania polskiej muzyki ludowej³⁵.

„Hejnał” regularnie brał udział w różnych audycjach, m.in. w *Wesołej Niedzieli*, *Radiu Chorych*, *Wieczornej serenadzie* czy słynnej *Wesołej*

31 S. Miszczak, *Historia radiofonii i telewizji w Polsce*, Wydawnictwa Komunikacji i Łączności, Warszawa 1972, s. 118.

32 *Polska Radjowa*, „Radio” 17.05.1931, s. 9.

33 B. Epler-Matuchniak, *Koło Mandolinistów „Hejnał”...*, dz. cyt., s. 38.

34 *Hallo! Hallo! Tu Polskie Radio Lwów...*, w: *Targi Wschodnie 1935*, red. S. Zachariasiewicz, Wschód – Prasowa Agencja Informacyjna, Lwów 1935, s. 46.

35 B. Epler-Matuchniak, *Koło Mandolinistów „Hejnał”...*, dz. cyt., s. 39.

Lwowskiej Fali. W dniu 23 października 1937 roku miał miejsce koncert z okazji setnej audycji radiowej i 15-lecia istnienia Koła – ukazuje to skalę uczestnictwa orkiestry w życiu polskiego radia. Odnalezione zapowiedzi radiowe z kolejnych dwóch lat (do września 1939 roku) przynoszą informacje o co najmniej dwudziestu ośmiu kolejnych występach. Duża część z tych koncertów na przestrzeni całej dekady była transmitowana przez wszystkie rozgłośnie Polskiego Radia.

Ze względu na tak dużą liczbę występów orkiestry przytoczę tu jedynie informacje o kilkunastu z nich, o których zachowało się najwięcej informacji dotyczących wykonywanego programu.

Lp.	Data	Rodzaj koncertu ³⁶	Program ³⁷
1.	04.01.1931	Koncert lwowskiego Koła mandolinistów „Hejnał” pod dyr. p. Adama Eplera ³⁸	1. Michał Kleofas Ogiński: <i>Polonez</i> , 2. Tadeusz Joteyko: <i>Frottola Italiana</i> , 3. <i>Fantazja z op. „Halka”</i> , 4. Wojciech Osmański: <i>Wiązanka melodji swojskich</i> , 5. Maksymilian Chmielewicz: <i>Równy krok – marsz wojskowy</i> .

36 W tabelach 2–4 w kolumnie „Rodzaj koncertu” zachowano oryginalne brzmienie opisu koncertu z zapowiedzi prasowej.

37 W tabelach 2–5 w kolumnie „Program” starałem się podać możliwie pełną informację o autorze i tytule dzieła, inaczej niż w zapowiedziach prasowych, w których często widniał np. jedynie inicjał imienia.

38 *Programy europejskich radjofonów*, „Chwila” 5.01.1931, dz. cyt., s. 18.

2.	25.11.1934	<i>Przy dźwiękach marsza – idziemy spać</i> , koncert zesp. mandolinistów „Hejnał” pod dyr. A. Eplera ³⁹	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zygmunt Noskowski: <i>Ulubiony marsz Księcia Józefa Poniatowskiego</i> w instrumentacji M. Becki, 2. <i>Marsz 6. Pułku Strzelców Podhalańskich</i> w opr. Eplera, 3. Cayetano Alberto Silva: <i>San Lorenzo – marsz włoski</i>, 4. Mario Maciocchi: <i>Gamine charmante – marsz francuski</i>, 5. John Philip Sousa: <i>Pod gwiazdzistym sztandarem – marsz amerykański</i>, 6. Meves: <i>Song of America – marsz amerykański</i>, 7. Mario Maciocchi: <i>Na arenie – marsz hiszpański</i>, 8. <i>Castaldo – marsz austriacki</i> w opr. A. Eplera, 9. Julius Fučík: <i>Dzieci pułku – marsz austriacki</i> w opr. M. Becki, 10. <i>Czasy się zmieniają – marsz rosyjski</i> w opr. A. Eplera, 11. <i>Dni naszego życia – marsz rosyjski</i> w opr. A. Eplera, 12. Adam Epler: <i>Hejnał – marsz</i>, 13. Adam Epler: <i>Na Wesolej Lwowskiej Fali – marsz</i>, 14. Adam Epler: <i>Gródek – marsz</i>.
3.	12.02.1935	<i>To było takie znane</i> , koncert ork. lwowsk. Koła Mandolinistów „Hejnał” pod dyr. A. Eplera ⁴⁰	<ol style="list-style-type: none"> 1. Fabian Tymolski: <i>Cieniom Adama Mickiewicza – polonez</i> w opr. A. Eplera, 2. Kazimierz Bończa-Tomaszewski: <i>Tańce górnośląskie (Ułan, Obracany, Drybek, Trojak)</i>, 3. Alphons Czibulka: <i>Stefania – gawot</i>, 4. Mario Maciocchi: <i>Milena – czar-dasz</i>, 5. Eduardo Di Capua: <i>'E Bersagliere – marsz włoski</i>.

39 „Fala” 1934, nr 7, s. [8].

40 „Fala” 1935, nr 6, s. [4].

4.	14.12.1935	<i>W Madrycie</i> , koncert orkiestry Lwowskiego Koła Mandolinistów „Hejnał” pod dyr. Adama Eplera ⁴¹	1. Mario Maciocchi: <i>Na arenie – marsz</i> , 2. Eugène Boucheron: <i>Impresje hiszpańskie (Pochód, Serenada, Pod drzewami pomarańczy, Bolero)</i> , 3. Mario Maciocchi: <i>Wieczór w Madrycie – walc hiszpański</i> .
5.	27.04.1936	<i>Z piosenką przez Lwów</i> , koncert Orkiestry Lwowskiego Koła Mandolinistów „Hejnał” pod dyr. Adama Eplera ⁴²	1. Adam Epler: <i>Gródek – marsz</i> , 2. Adam Epler: <i>Z piosenką przez Lwów – potpourri lwowskich piosenek</i> , 3. Wiktor Budzyński, Adam Epler: <i>Lwowska noc – boston-serenada</i> , 4. Adam Epler: <i>Za drągiem – zbiór sztajerków lwowskich</i> , 5. Adam Epler: <i>Na Kleparowie – polka</i> , 6. Adam Epler: <i>Na Wesołej Lwowskiej Fali – marsz</i> .
6.	18.09.1936	<i>Wspomnienia z Budapesztu</i> – pół godziny mandolin. Lekka muzyka węgierska w wykonaniu Orkiestry Mandolinistów „Hejnał” pod dyr. Adama Eplera ⁴³	1. Berté Henrik: <i>Casino – czardasz</i> , 2. Adam Epler: <i>Wspomnienia z Budapesztu – potpourri ludowych melodii węgierskich</i> , 3. Adam Epler: <i>Taniec węgierski D-dur</i> , 4. Ákos László: <i>Melodie węgierskie</i> , 5. Adam Epler: <i>Węgierka – czardasz na motywach ludowych</i> .
7.	23.05.1937	<i>Na swojską nutę</i> , orkiestra mandolinistów „Hejnał” pod dyr. Adama Eplera ⁴⁴	1. Adam Epler: <i>Skalmierzanki – uwertura na tematy opery I. Kamińskiego</i> , 2. Adam Epler: <i>Cudze chwalicie, swego nie znacie – zbiór kujawiaków</i> , 3. Kazimierz Bończa-Tomaszewski: <i>Tańce górnośląskie (Ułan, Obracany, Drybek, Trojak)</i> , 4. Adam Epler: <i>Na polską nutę – zbiór melodii ludowych wg Glogera</i> , 5. Adam Epler: <i>Miłe wspomnienie – polonez</i> .

41 „Antena” 1935, nr 49, s. XXIX.

42 „Fala” 1936, nr 17, s. [4].

43 „Fala” 1936, nr 37, s. [12].

44 „Antena” 1937, nr 21, s. III.

8.	19.03.1938	Koncert rozrywkowy. Wykonawcy: Orkiestra Koła Mandolinistów „Hejnał” pod dyr. Adama Eplera ⁴⁵	Utwory Fabiana Tymolskiego w opr. Adama Eplera: 1. <i>Polonez</i> (poświęcony pamięci Joachima Lelewela), 2. <i>Z Grodu Lwa – mazur salonowy</i> 3. <i>Wstęga Wisły – krakowiak</i> , 4. <i>Piękna płeć stawia sieć – polka mazurka</i> , 5. <i>Straż ochotnicza – galop</i> , 6. <i>Łza – polonez</i> , 7. <i>Ręka w rękę – krakowiaki</i> , 8. <i>Do ataku broń – marsz</i> (poświęcony Wybranowskiemu, pułk. gwardii narodowej 1848).
9.	11.06.1938	<i>Z utworów Schuberta</i> . Wykonawcy: Orkiestra Lwowskiego Koła Mandolinistów „Hejnał” pod dyr. Adama Eplera, Maria Bielicka – mezzosopran ⁴⁶	Muzyka Franza Schuberta w opr. Adama Eplera: 1. <i>Muzyka baletowa z „Rozamundy”</i> , 2. <i>Nad morzem</i> , 3. <i>Bądź pozdrowiona</i> , 4. <i>Młynarz i strumyk</i> , 5. Melodie z operetki <i>Domek trzech dziewcząt</i> w układzie Adama Eplera, 6. <i>Serenada</i> , 7. <i>Polna różyczka</i> , 8. <i>Barkarole</i> , 9. <i>Moment musical</i> , 10. <i>Marsz wojskowy</i> .
10.	03.09.1938	<i>Muzyka polska</i> , koncert w wyk. orkiestry Mandolinowej „Hejnał” pod dyr. Adama Eplera – transmisja z Pawilonu Targów Wschodnich we Lwowie ⁴⁷	1. Adam Epler: <i>Miłe wspomnienia – polonez</i> , 2. Ludomir Różycki: <i>Menuet</i> z opery <i>Casanova</i> , 3. Fabian Tymolski: <i>Łza – polonez</i> , 4. Tadeusz Joteyko: <i>Frottola Italiana</i> , 5. Fabian Tymolski: <i>Królowa balu – walc</i> , 6. Adam Epler: <i>Na Wesolej Lwowskiej Fali – marsz</i> , 7. Wojciech Osmański: <i>Dziadunio – polka</i> .

45 „Antena” 1938, nr 11, s. XXVI.

46 „Antena” 1938, nr 23, s. XXV.

47 „Antena” 1938, nr 35, s. XXVI.

11.	10.12.1938	Marsze, walece i polki w wykonaniu Ork. Lwowskiego Koła Mandolinistów „Hejnał” pod dyрекcją A. Eplera ⁴⁸	1. <i>Marsz 6. Pułku Strzelców Podhalańskich</i> w opr. Eplera, 2. Fabian Tymolski: <i>Czy mogę prosić – walc</i> , 3. Rudolf Szpala: <i>Z góry piórkiem – polka</i> , 4. Rudolf Szpala: <i>Jeździec – marsz</i> , 5. Rudolf Szpala: <i>Na balu – walc</i> .
-----	------------	---	--

Tabela 2. Wybór koncertów Orkiestry Koła Mandolinistów „Hejnał” pod dyрекcją Adama Eplera transmitowanych na antenie Polskiego Radia

Orkiestra brała również udział w szeregu innych koncertów radiowych, m.in. *Venezia e Napoli*⁴⁹, *Z krainy dolarów*⁵⁰, *Gdy zadźwięczą przy piosence mandoliny*⁵¹, *Na polską nutę*⁵², *Zakładamy Koło Mandolinistów – Bum cyk cyk*⁵³, *Uciekła mi przepióreczka*⁵⁴, *Wiosna w Italii*⁵⁵, *Manewry piosenki żołnierskiej*⁵⁶, *Z różnych stron*⁵⁷, *Przekładaniec świąteczny*⁵⁸, *Podwieczorek z ogródka*⁵⁹. Prócz muzyków wymienionych w powyższej tabeli w innych koncertach i audycjach „Hejnału” uczestniczyli również m.in. Józef Zubik⁶⁰, Erazma Kopaczyńska-Janowicz⁶¹, Chór Wesołej Piątki Zbigniewa Lipczyńskiego⁶², Dunka Sieczkowska⁶³,

48 „Antena” 1938, nr 49, XXVI.

49 „Wiadomości Radjowe” 1932 nr 20, s. 12.

50 *Program radjowy*, „Gazeta Lwowska” 14.10.1933, s. 8.

51 „Biuletyn Radjofoniczny dla Użytku Prasy” 1934, nr 41, s. 18.

52 „Fala” 1935, nr 33, s. [11].

53 *Wesoła audycja dla dzieci*, „Dziennik Polski” 12.08.1936, s. 7.

54 „Antena” 1936, nr 43, s. III.

55 *Wiosna w Italii. Audycja muzyczna ze Lwowa*, „Biuletyn Radjofoniczny dla Użytku Prasy” 1937, nr 11, s. 14.

56 *Na fali radiowej*, „Czas” 15.08.1937, s. 14.

57 *Słuchajmy dziś radia*, „Chwila” 29.09.1938, s. 11.

58 „Radio dla wszystkich” 1939, nr 15, s. 4.

59 *Słuchajmy dziś radia*, „Chwila” 12.08.1939, s. 11.

60 *Program radjowy*, „Kurier Warszawski” 29.08.1931 wyd. poranne, s. 6.

61 „Wiadomości Radjowe” 1932 nr 20, dz. cyt., s. 12.

62 *Co usłyszymy dziś przez radjo*, „Chwila” 26.07.1934, s. 13.

63 *Słuchajmy dziś Radja!*, „Chwila” 23.07.1936, s. 11.

Tadeusz Seredyński⁶⁴, Stanisław Rusocki⁶⁵, Izidor Dąb⁶⁶, Waleria Jędrzejewska⁶⁷ czy Janina Rawicz-Jasińska⁶⁸.

Ilustracja 4. Transmisja koncertu *Gdy zadźwięczą mandoliny* w wykonaniu Orkiestry Koła Mandolinistów „Hejnał” z Pawilonu Targów Wschodnich we Lwowie z dnia 12 września 1937 roku. Źródło: zbiory Barbary Epler-Matuchniak

W drugiej połowie lat trzydziestych zaczęto nagrywać audycje radiowe⁶⁹, w tym być może także te w wykonaniu Orkiestry Koła Mandolinistów „Hejnał”. Audycje takie odtwarzano następnie po jakimś czasie, często na falach krótkich, przeznaczonych dla zagranicznych słuchaczy. Pora takich powtórek dostosowana była więc do innych stref czasowych, jak przypuszczalnie audycja *Na manewrach* z dnia 27 sierpnia 1938 roku, którą powtórzono 31 sierpnia 1938 roku o godz. 1:00⁷⁰.

Mimo braku formalnego zatrudnienia Eplera jako dyrygenta orkiestry w lwowskiej rozgłośni Polskiego Radia, w „Radio-Informatorze” z 1939 roku w sekcji poświęconej lwowskiej placówce zostaje umieszczona jego fotografia wraz z podpisem „kapelmistrz”⁷¹. Propozycję

64 Tamże.

65 „Fala” 1936, nr 33, s. [12].

66 Tamże.

67 „Antena” 1936, nr 43, dz. cyt., s. III.

68 *Słuchajmy dziś radia*, „Chwila” 5.02.1938, s. 11.

69 S. Miszczak, *Historia radiofonii...*, dz. cyt., s. 132–133.

70 „Antena” 1938, nr 35, dz. cyt., s. XXVI.

71 „Radio-Informator” 2 (1939), s. 204.

pracy w radiu otrzymał w roku 1938, jednak ze względu na swoją pracę jako sędziego nie podjął innych form zatrudnienia⁷².

Ilustracja 5. Zdjęcie Adama Eplera z „Radio-Informatora” z 1939 roku. Źródło: „Radio-Informator” 2 (1939), dz. cyt., s. 204

Polski Schrammel

Epler współpracował z Polskim Radiem Lwów na dwóch głównych poziomach – prócz omówionej już działalności koncertowej jako dyrygent Orkiestry Koła Mandolinistów „Hejnał” wielokrotnie występował gościnnie jako gitarzysta w różnych audycjach lub w trakcie koncertów współtworzonych przez siebie zespołów.

Pierwszym znanym instrumentalnym przedsięwzięciem Eplera był działający na przełomie 1932 i 1933 roku kwartet Polski Schrammel. Zespół wykonywał muzykę w stylu Schrammelmusik, rodzaju ludowej muzyki z Wiednia, powstałej pod koniec XIX wieku na bazie twórczości Johanna i Josefa Schrammlów⁷³. W skład Polskiego Schrammla

72 B. Epler-Matuchniak, *Koło Mandolinistów „Hejnał”...*, dz. cyt., s. 40.

73 E. Weber, *Schrammelmusik*, w: *Oesterreichisches Musiklexikon online*, https://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_S/Schrammelmusik.xml [dostęp: 6.07.2020].

wchodzili: Maria Bogucka (harmonia), Wilfrid Gerhardt (I skrzypce), dr Roman Krzysztański (II skrzypce) oraz Adam Epler, grający na gitarze oraz będący kierownikiem zespołu⁷⁴. Epler zajmował się także opracowywaniem materiału muzycznego na potrzeby kwartetu. Z zachowanych zapowiedzi radiowych wiemy jedynie o czterech koncertach w tym składzie:

Lp.	Data	Rodzaj koncertu	Program	Wykonawcy
1.	04.12.1932	[Koncert radiowy w ramach <i>III Wesolej Niedzieli Radiowej Lwowa</i>] ⁷⁵	1. Johann Schrammel: <i>Nie ma jak Wiedeń – marsz</i> , 2. Johann Brahms: <i>Walc A-dur</i> , 3. Rudolf Siczynski: <i>Wiedeń, miasto moich marzeń</i> , 4. Ralph Benatzky: <i>Grinzing</i> , 5. Marcelo Tupinambá: <i>Tanghino brasileiro</i> , 6. Werner R. Heymann: <i>Walc z filmu „Kongres tańczy”</i> , 7. Adam Epler: <i>Cudze chwalicie. Zbiór kujawiaków</i> , 8. Adam Epler: <i>Od ucha. Zbiór oberków</i> .	Maria Bogucka (harmonia), Wilfrid Gerhardt (I skrzypce), Roman Krzysztański (II skrzypce), Adam Epler (gitarra, kierownictwo zespołu).
2.	25.12.1932	<i>Z piosenką przez Lwów (Bummel po Lwowie)</i> w opracowaniu W. Budzyńskiego i A. Eplera ⁷⁶	brak danych	Polski Schrammel i soliści
3.	12.02.1933	<i>To było takie znane</i> , lekka audycja muzyczna w opr. W. Budzyńskiego i A. Eplera ⁷⁷	brak danych	Polski Schrammel

74 „Radjo” 1932, nr 49, s. IV.

75 *Co usłyszymy dziś przez radjo*, „Chwila” 5.12.1932, s. 17.

76 *Co usłyszymy dziś przez radjo*, „Chwila” 26.12.1932, s. 10.

77 *Nasz korespondent donosi...*, „Radjo” 1933, nr 7, s. 12.

4.	16.04.1933	Z piosenką przez Lwów (<i>Bummel po Lwowie</i>). Lekka audycja muzyczna w opr. Adama Eplera i Wiktora Budzyńskiego ⁷⁸	brak danych	Polski Schrammel i soliści
----	------------	--	-------------	----------------------------

Tabela 3. Koncerty zespołu Polski Schrammel z udziałem Adama Eplera

Współpraca ta miała zapewne krótkotrwały charakter, bowiem daty umieszczone na rękopisach opracowań i kompozycji na ten skład obejmują okres siedmiu miesięcy, od czerwca 1932 do stycznia 1933 roku. Po tym czasie zespół w tym składzie najprawdopodobniej zaprzestał działalności. W prasowych programach radiowych pojawił się ponownie w lipcu 1934 roku, jednak już w innym składzie – z poprzedniego zespołu pozostał jedynie Wilfrid Gerhardt (I skrzypce), zaś nowymi członkami byli: Roman Korecki (II skrzypce), Konstanty Maurycy (harmonia) oraz Stanisław Ćwikliński (gitara)^{79, 80}.

Lwowskie Trio Gitarowe

Wyjątkową aktywnością muzyczną Eplera było współtworzenie Lwowskiego Tria Gitarowego (w zapowiedziach prasowych używano także nazw Trio Gitarowe Adama Eplera lub Trio Gitarowe „Hejnał” ze Lwowa), pierwszego tego typu zespołu w Polsce. W międzywojennej Polsce gitary klasycznej nie uważano za instrument solowy. Mimo że w tym okresie w zachodniej Europie za sprawą działalności Andrésa Segovii zaczęła zdobywać uznanie zarówno wśród słuchaczy, jak i twórców⁸¹, w Polsce nie cieszyła się popularnością jako instrument koncertowy. Była traktowana jako instrument akompaniujący w orkiestrach mandolinowych, duetach ze śpiewem lub mandoliną. Jedynie warszawska artystka Zofia Zdziennicka-Bergerowa propagowała solowe wykonawstwo na gitarze, m.in. wydając pierwszą XX-

78 *Co usłyszymy dziś przez radio*, „Chwila” 17.04.1933, s. 11.

79 „Radio” 1934, nr 27, s. 12.

80 *Radio*, „ABC” 4.07.1934, s. 7.

81 A. Wendland, *Gitara w twórczości Aleksandra Tansmana*, Wydawnictwo „Ars Longa”, Łódź 1996, s. 29-30.

wieczną szkołę na gitarę nienastawioną na akompaniowanie, a także komponując pierwsze gitarowe miniatury⁸². Na tym tle powstanie tria gitarowego w Polsce było więc ewenementem.

Skład tria zmieniał się na przestrzeni lat. Stałym członkiem zespołu i jednocześnie jego kierownikiem był Epler. Najprawdopodobniej pozostali członkowie rekrutowali się z gitarzystów „Hejnału”. Z zachowanych zapowiedzi prasowych oraz ze zdjęcia przechowywanego przez Epler-Matuchniak wynika, że prócz Eplera członkami tria byli: w roku 1935 – Edward Bednarczuk i Michał Becko, w roku 1937 – Józef Oszczytko i Edward Bednarczuk, w roku 1938 – Józef Oszczytko i Rudolf Szpala. Nietypowym koncertem pod względem składu był występ z dnia 19 września 1935 roku, gdy Eplera (zarówno jako dyrygenta orkiestry, jak i gitarzystę w trio) zastąpił inny gitarzysta, Mieczysław Miciek⁸³, pełniący w orkiestrze funkcję zastępcy dyrygenta⁸⁴.

Lp.	Data	Rodzaj koncertu	Program ⁸⁵	Wykonawcy
1.	20.12.1934	Koncert ork. Lwowsk. Koła Mandolinistów „Hejnał” pod dyr. A. Eplera z udz. Lwowsk. Tria Gitarowego ⁸⁶	5. Felice Blangini: <i>Vanne al mio bene</i>	Lwowskie Trio Gitarowe, Orkiestra Lwowskiego Koła Mandolinistów „Hejnał” pod dyr. Adama Eplera
2.	23.01.1935	<i>Na polską nutę</i> , koncert radiowy w wyk. ork. Lwowsk. Koła Mandolinistów „Hejnał” z udz. Tria gitarowego pod dyr. A. Eplera ⁸⁷	4. Piwoński: <i>Gdy powrócisz – polonez</i> (opr. A. Epler)	Trio gitarowe pod dyr. Adama Eplera

82 Zob. W. Gurgul, *Bibliografia polskich druków muzycznych z udziałem gitary wydanych w latach 1901–1939 wraz ze szczegółowym omówieniem wybranych pozycji*, Instytut Muzyki i Tańca, Tarnów 2020, s. 28–30.

83 „Fala” 1935, nr 37, s. [9]; trio wykonało wówczas poloneza *Gdy powrócisz* Piwońskiego.

84 *Z Koła Mandolinistów „Hejnał”...*, dz. cyt.

85 W sekcji Program wypisane tylko te utwory, które w trakcie danego koncertu wykonywało trio.

86 „Fala” 1934, nr 11, s. [6].

87 „Fala” 1935, nr 3, s. [5].

3.	08.02.1935	[transmisja radiowa] ⁸⁸	1. Leonhard von Call: <i>Trio C-dur</i> op. 26, 2. Fernando Sor: <i>Walce</i> ,	Trio gitarowe Eplera
4.	19.06.1935	<i>W zielonym gaiku</i> , ludowa muzyka rosyjska w opr. A. Eplera ⁸⁹	1. <i>W zielonym gaiku</i> , 2. <i>Łuczyna Łuczynuszką, dumka</i> , 3. <i>Czy w sadzie, czy w ogrodzie</i> , 4. <i>Jarzębina</i> , 5. <i>Nad rzeczką</i> , 6. <i>Ach Natasza</i> , 7. <i>Korobejnyki</i> 8. <i>Przy dolinie, dumka</i> , 9. <i>Nie smuć się miła, romans</i> , 10. <i>Koło mostu, koło rzeczki</i> , 11. <i>W naszej wiosce</i> , 12. <i>Matka Wołga, dumka</i> , 13. <i>Nasze dziewczęta</i> , 14. <i>Moja mateczka, dumka</i> , 15. <i>Na polanie</i> .	Adam Epler (prim gitara), Michał Becko (prim gitara), Edward Bednarczuk (terz gitara)
5.	15.10.1937	[transmisja radiowa] ⁹⁰	Leonhard von Call: <i>Trio C-dur</i> op. 26	Trio gitarowe „Hejnał” pod dyr. Adama Eplera

88 „Fala” 1935, nr 5, s. [7].

89 *Słuchajmy dziś Radja!*, „Chwila” 19.06.1935, s. 4.

90 „Antena” 1937, nr 41, s. XXIV.

6.	23.10.1937	Audycja jubileuszowa w Polskim Radiu z okazji 15-lecia „Hejnału” oraz setnej audycji radiowej ⁹¹	Tańce polskie z XVI i XVII wieku (opr. A. Epler)	Lwowskie Trio Gitarowe (Adam Epler, Józef Oszczytko, Edward Bednarczuk), Orkiestra Lwowskiego Koła Mandolinistów „Hejnał” pod dyr. Adama Eplera
7.	20.02.1938	<i>Kwiaty polskie</i> , koncert rozrywkowy. Wyk. Ork. Koła Mandolinistów „Hejnał” pod dyr. A. Eplera, Trio gitarowe i T. Brodzki – piosenki ⁹²	brak danych	Trio gitarowe, Orkiestra Koła Mandolinistów „Hejnał” pod dyr. Adama Eplera, Tadeusz Brodzki (piosenki)
8.	12.10.1938	<i>Sylwetki lutnistów staropolskich</i> , 1-sza audycja z cyklu aud. muz. historycznych, w opracowaniu dr Marii Szczepańskiej i Adama Eplera ⁹³	polska muzyka lutniowa	Trio gitarowe Adama Eplera, dr Maria Szczepańska (objaśnienia), Kazimierz Wajda (recytacje)
9.	09.11.1938	<i>Sylwetki lutnistów staropolskich</i> , audycja radiowa w opr. M. Szczepańskiej i A. Eplera ⁹⁴	polska muzyka lutniowa	Trio gitarowe Adama Eplera, dr Maria Szczepańska (objaśnienia), Kazimierz Wajda (recytacje)

91 Korespondencja autora z Barbarą Epler-Matuchniak z dnia 16.03.2020.

92 *Słuchamy radia*, „Dzień Dobry” 19.02.1938, s. 8.

93 *Radjo*, „Nowy Dziennik” 11.10.1938, s. 8.

94 *Słuchajmy dziś radia*, „Chwila” 9.11.1938, s. 10.

10.	03.12.1938	<i>Melodie węgierskie</i> , audycja muzyczna w oprac. Adama Eplera. Na podstawie zbiorów H. Moliera i Rud[olfa] Kleinecka. Teksty piosenek A. Rysieckiego ⁹⁵	oparte na tematach ludowych w opracowaniu A. Eplera	Orkiestra Lwowskiego Koła Mandolinistów „Hejnał” pod dyr. Adama Eplera, Stefan Śnieżek (bas), Trio gitarowe (Adam Epler, Józef Oszczypko, Rudolf Szpala)
11.	04.03.1939	Koncert muzyki lekkiej ⁹⁶	brak danych	Orkiestra Rozgłośni Lwowskiej pod dyr. Tadeusza Seredyńskiego, Janina Rawicz-Jasińska (śpiew), Aleksander Surgunow (śpiew), Trio gitarowe i Adam Epler (gitara)

Tabela 4. Koncerty Lwowskiego Tria Gitarowego z udziałem Adama Eplera

Z zapowiedzi prasowych znany wykonywany przez trio repertuar. Podzielić go można na dwie kategorie – aranżacje oraz muzyka oryginalna. W pierwszej z nich znalazły się: *Vanne al mio bene* Felice Blanginiego, polonez *Gdy powrócisz* nieznanego z imienia Piwońskiego, 15 rosyjskich melodii ludowych pod zbiorczym tytułem *W zielonym gaiku*, opracowania węgierskich tematów ludowych, o których brak bliższych informacji, a także lutniowe tańce polskie z XVI i XVII wieku. Wyjątkowe w tym zestawieniu są ostatnie z wymienionych; omówione zostaną w dalszej części artykułu.

Na repertuar oryginalny składają się dwie kompozycje: *Trio C-dur* op. 26 Leonharda von Calla oraz *Walce* Fernanda Sora. *Trio* von Calla było wówczas powszechnie dostępnym utworem, wydanym w nowych edycjach przez B. Schott's Söhne pod redakcją Waltera Götza⁹⁷ oraz

95 „Antena” 1938, nr 48, dz. cyt., s. XXV.

96 *Radio. Dzisiejszy program radiowy*, „Głos Poranny” 4.03.1939, s. 9.

97 L. von Call, *Leichtes Trio in C-Dur für 3 Gitarren*, B. Schott's Söhne, Mainz 1929.

w Musikverlag Zimmermann pod redakcją Heinricha Alberta⁹⁸. Nie wiadomo jednak, o jakich walcach Sora mowa jest w zapowiedziach – w twórczości tego kompozytora nie ma żadnych tercetów gitarowych; walce w wykonaniu Lwowskiego Tria Gitarowego również musiały być więc pewnego rodzaju opracowaniem. Być może Epler oparł się na 6 *walcach* na duet gitarowy z op. 44 bis lub 6 *walcach* na duet gitarowy op. 36. W pierwszej zapowiedzi prasowej koncertu z 8 lutego 1935 roku odnotowano również, że zespół przygotowuje także do wykonania utwory Filippa Gragnanego (najprawdopodobniej *Trio* op. 12) oraz Ferdinanda Carullego⁹⁹, jednak kolejne wzmianki prasowe wymieniały już jedynie dwie wcześniej wspomniane kompozycje¹⁰⁰.

Ilustracja 6. Lwowskie Trio Gitarowe w składzie Adam Epler, Józef Oszczytko i Edward Bednarczuk po premierowym wykonaniu lutniowych tańców polskich w dniu 23 października 1937 roku. Źródło: zbiory Barbary Epler-Matuchniak, „Radio-Informator” 2 (1939), dz. cyt., s. 204

98 L. de Call, *Leichtes Trio für drei Gitarren* op. 26, Musikverlag Zimmermann, Frankfurt am Mein.

99 *Koncert mandolinistów i tria gitarowego...*, dz. cyt.

100 *Koncert tria gitarowego*, „Biuletyn Radjofoniczny dla użytku prasy” 1935, nr 5, s. 16.

Wesoła Lwowska Fala

Żadna z przedstawionych wcześniej aktywności nie przyniosła jednak Eplerowi oraz dyrygowanej przez niemu orkiestrze tylu słuchaczy, co stworzona przez Budzyńskiego *Wesoła Lwowska Fala*, najpopularniejsza audycja radiowa II Rzeczypospolitej, każdorazowo zbierająca przy radiodbiornikach ludzi z całej Polski.

Choć nie zachowało się zbyt wiele informacji o udziale Eplera w tych audycjach, z relacji prasowych kolejnych *Fal* wiemy, że „Hejnał” uważany był za integralny element tej audycji¹⁰¹. W wydanej w 1934 roku książeczce *Szczepko i Tońko. Djalogi radjowe z „Wesołej Lwowskiej Fali”*, we wstępie napisanym przez ówczesnego dyrektora radia Juliusza Petry’ego, znalazło się takie zdanie nawiązujące pośrednio do występów orkiestry oraz do jednej z kompozycji Eplera, opartej na popularnej piosence lwowskich batiarów¹⁰²: „Szczepka i Tońka [...] budziły dźwięki mandolin, rznących na odlew *Gródek–marsza*”¹⁰³.

Według zapowiedzi prasowych i opisanych fotografii (zachowanych u Epler-Matuchniak) Epler brał udział jako gitarzysta w *III Wesołej Niedzieli Radiowej Lwowa* w dniu 4 grudnia 1932 roku, dwudziestej piątej *Wesołej Lwowskiej Fali* w dniu 5 listopada 1933 roku¹⁰⁴ oraz w nieznanym z daty słuchowisku *Imieniny Szczepka i Tońka* z 1939 roku¹⁰⁵. Inna konkretna data, 1 kwietnia 1934 roku, dotyczy muzyki Eplera: „Wesoła fala lwowska przyniesie nam [...] na ogólne żądanie powtórzenie zbioru piosenek przedmieścia lwowskiego p.t. *Z piosenką przez Lwów* w opracowaniu pp. Budzyńskiego i Eplera”¹⁰⁶, czyli powtórkę bardzo popularnej audycji *Bummel po Lwowie*, do której Epler napisał muzykę¹⁰⁷.

101 [Lucy], *Pięćdziesiąta fala...*, „Dziennik Wileński. Dodatek kulturalno-literacki” 29.04.1934, s. V.

102 J. Habela, Z. Kurzowa, *Lwowskie piosenki uliczne, kabaretowe i okolicznościowe do 1939 roku*, PWM, Kraków 1989, s. 109–112.

103 K. Wajda, H. Vogelfänger, *Szczepko i Tońko. Djalogi radjowe z „Wesołej Lwowskiej Fali”*, przedm. J. Petry, Drukarnia Urzędnicza, Lwów 1934, reprint: Wydawnictwo Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich, Wrocław 1989, s. 3.

104 *Program radjowy*, „Kurier Warszawski” 4.11.1933 wyd. poranne, s. 8.

105 Korespondencja autora z Barbarą Epler-Matuchniak z dnia 16.03.2020.

106 *Nasz korespondent donosi...*, „Radjo” 1934, nr 14, s. 10.

107 *Hallo! Hallo!...*, dz. cyt., s. 46.

Ilustracja 7. Wykonawcy dwudziestej piątej *Wesołej Lwowskiej Fali* z dnia 5 listopada 1933 roku. Źródło: zbiory Barbary Epler-Matuchniak

Razem z Budzyńskim brał również udział w konkursie kompozytorskim w ramach *Wesołej Lwowskiej Fali* w dniu 30 września 1934 roku. Ich utwór *Lwowska Noc – boston serenada* (Epler skomponował muzykę, a Budzyński napisał słowa) zdobył drugą nagrodę¹⁰⁸.

Laureatem pierwszego miejsca został wówczas Kazimierz Abratowski¹⁰⁹ za utwór *Bez miłości* (również do słów Budzyńskiego), trzecią nagrodę otrzymał Alfred Schütz¹¹⁰, a czwartą – Zygmunt Schatz¹¹¹. 21 października 1934 roku dwie pierwsze kompozycje wykonano przed audycją *Wesoła Lwowska Fala*¹¹².

¹⁰⁸ *Konkurs piosenkarski lwowskich kompozytorów*, „Chwila” 22.10.1934, s. 8.

¹⁰⁹ Kazimierz Abratowski (1893–1974) – dyrygent, pianista, pedagog i kompozytor urodzony we Lwowie; od 1937 roku aż do śmierci związany z tarnowskimi Mościcami. Za: Abratowski, Kazimierz, w: *Cyfrowa Biblioteka Polskiej Piosenki*, https://bibliotekapiosenki.pl/osoby/Abratowski_Kazimierz [dostęp: 6.07.2020].

¹¹⁰ Alfred Schütz (1910–1999) – kompozytor, pianista, dyrygent i radiowiec. Przed wojną związany ze Lwowem i Warszawą, po wojnie mieszkał w Brazylii i Niemczech; autor pieśni *Czerwone maki na Monte Cassino*. Za: J. Krassowski, Schütz (Szyc), Alfred, w: *Kompozytorzy polscy 1918–2000*, red. M. Podhajski, t. 2, *Biogramy*, Akademia Muzyczna im. Fryderyka Chopina w Warszawie–Akademia Muzyczna im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku, Gdańsk–Warszawa 2005, s. 885–886.

¹¹¹ Zygmunt Schatz (1899–ok. 1942) – skrzypek i kompozytor, absolwent uczelni lwowskich i wiedeńskich; w latach dwudziestych koncertował po całej Europie, później związany ze Lwowem i Katowicami. Za: Schatz Zygmunt Sim, w: *Wirtualny Sztetl*, <https://sztetl.org.pl/pl/biogramy/3709-schatz-zygmunt> [dostęp: 6.07.2020].

¹¹² *Konkurs piosenkarski...*, dz. cyt.

Ilustracja 8. Uczestnicy konkursu kompozytorskiego *Wesołej Lwowskiej Fali* z dnia 30 września 1934 roku. Źródło: zbiory Barbary Epler-Matuchniak

Epler jako gitarzysta występował też niekiedy w innych, niezwiązanych z Budzyńskim i *Wesołą Lwowską Falą* audycjach. Wśród nich wymienić można np. w słuchowisko Wiktora Hausmana *Imć Pan Boruta* z dnia 14 stycznia 1934 roku¹¹³, audycję *Piosenki, ballady i duety przy gitarze* z 12 marca 1939 roku, podczas której akompaniował Tadeuszowi Brodzkiemu¹¹⁴ czy audycję *Muzyka obiadowa* z 7 listopada 1937 roku oraz *Echa przeszłości* z 7 lipca 1938 roku, w trakcie których akompaniował duetowi wokalnemu Tadeusza Brodzkiego i Władysława Gryczyńskiego¹¹⁵.

113 *Tydzień Literacki Polskiego Radja*, „Radjo” 1934, nr 3, s. 3–4.

114 *Program radjowy*, „Dziennik Polski” 13.03.1938, s. 6.

115 „Antena” 1938, nr 27, s. XVII.

Ilustracja 9. Adam Epler akompaniował Tadeuszowi Brodzkiemu i Władysławowi Gryszyńskiemu podczas audycji Muzyka obiadowa z dnia 7 listopada 1937 roku. Źródło: zbiory Barbary Epler-Matuchniak

Muzyka lutniowa

Pod koniec 1938 roku miał miejsce cykl trzech pionierskich dla wykonawstwa muzyki lutniowej w Polsce audycji *Sylwetki lutnistów staropolskich*, które prowadzone były przez dr Marię Szczepańską¹¹⁶ oraz grającego na gitarze Eplera. Poszczególne audycje odbyły się 12 października¹¹⁷, 9 listopada¹¹⁸ oraz 19 grudnia 1938 roku¹¹⁹. Prezentowane były kompozycje lutniowe polskich i związanych z Polską twórców; podczas pierwszej z nich zabrzmiała twórczość Valentina Bakfarka oraz Wojciecha Długoraja¹²⁰, podczas drugiej – Kazimierza Stanisława Rudominy-Dusiackiego, Bartłomieja Pękiela oraz anonimowa kom-

116 Maria Klementyna Szczepańska (1902–1962) – muzykolog, ukończyła Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie pod kierunkiem Adolfa Chybińskiego, po wojnie związana z Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, badaczka polskiej muzyki dawnej. Za: M. Piekarski, *Muzyka we Lwowie*, Wydawnictwo Akademickie SEDNO, Warszawa 2018, s. 284-287.

117 *Radjo*, „Nowy Dziennik” 11.10.1938, dz. cyt., s. 8.

118 *Słuchajmy dziś radia*, „Chwila” 9.11.1938, dz. cyt., s. 10.

119 *Na fali radiowej*, „Czas” 19.12.1938, s. 9.

120 J.P., *Muzyka w radio*, „Czas” 20.10.1938, s. 13.

pozycja *Duda*¹²¹. Nie zachowały się informacje o programie trzeciej transmisji. W trakcie dwóch pierwszych audycji wystąpili również Kazimierz Wajda (recytacje poezji Wespazjana Kochowskiego) oraz Lwowskie Trio Gitarowe.

Nie było to pierwsze pojawienie się muzyki lutniowej w wykonaniu Eplera w radiu. Premierowe wykonanie opracowań miało miejsce rok wcześniej, 23 października 1937 roku, podczas audycji z okazji 15-lecia istnienia oraz setnego wystąpienia radiowego „Hejnału”. Świadczy o tym zachowane w zbiorach Epler-Matuchniak zdjęcie wykonane po audycji, na którym znajduje się opis o treści:

Trio gitarowe w składzie Adam Epler, Józef Oszczycko, Edward Bednarczuk
wykonało po raz pierwszy w Polskim Radio tańce polskie z XVI i XVII w.
w opracowaniu Adama Eplera, dnia 23.10.1937 godz. 20.00–20.45.

W zbiorach Epler-Matuchniak zachował się także scenariusz słuchowiska *Przy kominku*, które transmitowane było 26 marca 1938 roku¹²². Wśród różnego rodzaju dopisków technicznych znajdują się również informacje o wykonaniu przez Eplera w trakcie audycji trzech niepodanych z tytułu kompozycji lutniowych – dwóch Valentina Bakfarka oraz jednej Wojciecha Długoraja.

Kompozycje lutniowe stały się w Polsce powszechnie dostępne dopiero z początkiem lat 50., kiedy Szczepańska opracowała dzieła Bartłomieja Pękiela, Diomedesa Cato, Wojciecha Długoraja oraz Jakuba Polaka i opublikowała je w Wydawnictwie Dawnej Muzyki Polskiej¹²³. Epler był więc pierwszym polskim gitarzystą sięgającym po spuściznę polskich lutnistów.

Kompozycje i opracowania

Twórczość kompozytorska Eplera wiąże się przede wszystkim z „Hejnałem”, ponieważ większość jego utworów przeznaczona jest na orkiestrę lub zespół mandolinowy. Choć trudno umiejscowić jego

121 J.P., *Muzyka w radio*, „Czas” 15.11.1938, s. 13.

122 *Radio*, „ABC” 26.03.1938, s. 2.

123 G. Joachimiak, *Tabulatura lutniowa Wodzickich jako przedmiot edycji muzycznej – przegląd problematyki*, „Muzyka” 2015, nr 3, s. 92.

kompozycje w szerszym kontekście, bowiem polska twórczość przeznaczona na orkiestrę mandolinową, zarówno przed-, jak i powojenna jest tematem zupełnie niezbadanym, to na podstawie zachowanych partytur stwierdzić można, że Epler świetnie opanował instrumentację orkiestry mandolinowej. Jego utwory przeznaczone były w większości na rozbudowane składy orkiestrowe, z głosami *divisi* i partiami rzadziej spotykanych w orkiestrach mandolinowych instrumentów: mandoliny piccolo czy mandolonczeni. Komponował i opracowywał także na mniejsze składy, m.in. kwartety mandolinowe czy duety mandoliny z gitarą.

Większość jego utworów utrzymana była w kręgu tzw. muzyki lekkiej. Sięgał po różnorodne stylistyki, m.in. komponował tanga, a także opierał się na folklorze innych krajów (cykl utworów nawiązujących do ludowej muzyki węgierskiej). Jednak przede wszystkim był propagatorem rodzimego folkloru, a w szczególności sięgał po motywy charakterystyczne dla Lwowa, z lwowskimi piosenkami na czele. Swoistym mottem jego twórczości stał się cytat z wiersza *Wieś* Stanisława Jachowicza¹²⁴:

Cudze chwalicie,
Swego nie znacie,
Sami nie wiecie,
Co posiadacie¹²⁵.

Jego umiejętność opracowywania ludowego materiału muzycznego podkreślano na łamach prasy, np. w kontekście audycji *Szlachcic na zagrodzie* z dnia 17 października 1937 roku, do której Epler napisał muzykę:

była to audycja [...] zupełnie inna, [...] zasługa to w pierwszym rzędzie autora tekstu poety St. Rogowskiego i pracowitego muzyka amatora dr. A. Eplera, który zajął się opracowaniem tła muzycznego. Zjednoczonym wysiłkiem tych dwóch ludzi udało im się w żmudnych poszukiwaniach dotrzeć do naprawdę pięknych szczegółów folkloru oryginalnego i nieznanego¹²⁶.

124 [B. Epler-Matuchniak], *Adam Epler i „Hejnał”*, dz. cyt.

125 S. Jachowicz, *Pisma różne wierszem Stanisława Jachowicza*, nakł. aut., Warszawa 1853, s. 102.

126 [Mart], *Na lwowskiej antenie. Szlachta zagrodowa mówi i śpiewa*, „Dziennik Polski” 28.10.1937, s. 7.

W tym miejscu nie będę wymieniać wszystkich kompozycji i opracowań Eplera, zarówno rękopisów, jak i utworów wydanych – jest to temat na osobne opracowanie; dość powiedzieć, że liczba autorskich utworów sięga około dwudziestu pozycji (z czego sześć zostało wydanych), a opracowań – blisko stu. Ograniczę się jedynie do wymienienia części tytułów jego kompozycji:

- *Hejnał – marsz,*
- *Na Wesolej Lwowskiej Fali – marsz,*
- *Gródek – marsz,*
- *Z piosenką przez Lwów – potpourri lwowskich piosenek,*
- *Za drągiem – zbiór sztajerków lwowskich,*
- *Na Kleparowie – polka,*
- *Wspomnienia z Budapesztu – potpourri ludowych melodii węgierskich,*
- *Taniec węgierski D-dur,*
- *Węgierka – czardasz na motywach ludowych,*
- *Lwowska noc – boston-serenada,*
- *Gdy panna Mania kocha swego Frania! – tango andrusowskie,*
- *Conchita – tango,*
- *Grenada – tango,*
- *Parana – tango,*
- *Miłe wspomnienie – polonez,*
- *Od ucha – zbiór oberków,*
- *Cudze chwalicie, swego nie znacie – zbiór kujawiaków,*
- *Na polską nutę – zbiór melodii ludowych wg Glogera.*

Ilustracja 10. Fragment głosu mandoliny IA z potpourri *Z piosenką przez Lwów*. Źródło: A. Epler, *Z piosenką przez Lwów*, G. Seyfarth, Lwów 1935

Wymienię także część nazwisk kompozytorów, po dzieła których sięgał jako aranżer – wśród utworów wydanych znalazły się kompozycje m.in. Alfreda Schütza, Emila Palma, Fabiana Tymolskiego, Satty Cresty, Pála Ábraháma, a wśród rękopisów – utwory m.in. Ludwiga van Beethovena, Piotra Czajkowskiego, Charlesa Gounoda, Wolfganga Amadeusza Mozarta, Jacquesa Offenbacha, Franza von Suppé i Giuseppe Verdiego.

Zachowały się informacje o czterech koncertach innych zespołów mandolinowych, które wykonywały jego kompozycje:

Lp.	Data	Rodzaj koncertu	Program	Wykonawcy
1.	25.11.1934	Koncert Radiowy w Katowicach ¹²⁷	<i>Gródek – marsz</i>	Orkiestra Mandolinistów im. Moniuszki z Wełnowca, dyr. Kazimierz Bończa-Tomaszewski
2.	18.08.1937	Koncert radiowy w Katowicach ¹²⁸	<i>Z piosenką przez Lwów – potpourri</i>	Orkiestra Mandolinistów Polskiego Związku Pracowników w Hajdukach Wielkich, dyr. Henryk Król
3.	23.03.1938	Zawody Orkiestr Mandolinowych Stowarzyszenia Miłośników Muzyki Województwa Śląskiego w Katowicach ¹²⁹	utwór Adama Eplera	brak danych
4.	07.07.1939	Koncert radiowy w Katowicach ¹³⁰	<i>Od ucha – zbiór oberków</i>	Orkiestra Mandolinistów huty „Baildon”, dyr. Emil Kowolik

Tabela 5. Utwory Adama Eplera w wykonaniu innych zespołów

127 „Antena” 1934, nr 8, s. XXIII.

128 „Antena” 1937, nr 33, s. XV.

129 F. Sachse, *Zawody Orkiestr Mandolinowych Stowarzyszenia Miłośników Muzyki Województwa Śląskiego*, „Śląskie Wiadomości Muzyczne” 1938, nr 4, s. 11.

130 „Antena” 1939, nr 27, s. XXI.

Jego kompozycje i opracowania wydawały dwie firmy: kameralne publikował działający w latach 1928–1939 Instytut Wydawniczy „Pro-Arte” ze Lwowa¹³¹, a orkiestrowe – znane przedwojenne wydawnictwo Gustawa Seyfartha. Kompozycje i opracowania wydane w „Pro-Arte” ujęte były w dwie serie: *Mandolina-Skrzypce-Gitara solo* oraz *Najpiękniejsze utwory na kwartety mandolinowe lub skrzypcowe*, a utwory wydane u Seyfartha ukazywały się w serii *Seryfartha Orkiestra Mandolinowa*¹³².

Epilog

Symbolicznym zwieńczeniem bogatej artystycznej działalności Eplera była ostatnia audycja z udziałem „Hejnału”, która odbyła się już po wybuchu II wojny światowej, 2 września 1939 roku¹³³. Pod koniec października 1939 roku Epler z rodziną przeniósł się z Buska do Lwowa, gdzie rozpoczął pracę jako nauczyciel muzyki w gimnazjum, a także wraz z częścią orkiestry występował dalej w lwowskim radiu, będącym już jednak pod rosyjskim zarządem¹³⁴.

W związku z pracą jako sędziego oraz przynależnością do Wojska Polskiego został aresztowany przez Rosjan 10 kwietnia 1940 roku; był więziony w więzieniu Brygidki¹³⁵. Jego rodzina została zabrana do wywózki na wschód 13 kwietnia 1940 roku¹³⁶. Adam Franciszek Epler zginął rozstrzelany przez NKWD w na przełomie maja i czerwca 1940 roku. Figuruje na tzw. Ukrainkiej Liście Katyńskiej pod numerem dyspozycyjnym 72/1-72¹³⁷. Jego ciało spoczęło najprawdopodobniej

131 M. Pieczonka, *Lwowskie firmy wydawnicze w latach 1918–1939*, w: *Książki, czasopiśma, biblioteki Krakowa i Lwowa XIX i XX wieku*, red. J. Jarowiecki, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1993, s. 53.

132 Zob. W. Gurgul, *Bibliografia polskich druków muzycznych z udziałem gitary...*, dz. cyt., s. 14–15, 18, 38–39.

133 *Program radiowy*, „Dziennik Polski” 2.09.1939, s. 9.

134 B. Epler-Matuchniak, AHM_PnW_2611, dz. cyt.

135 *Śladem zbrodni katyńskiej*, red. Z. Gajowniczek, G. Jakubowski, J. Tucholski, CAMSWiA RP, Warszawa 1998, s. 427.

136 B. Epler-Matuchniak, AHM_PnW_2611, dz. cyt.

137 *Listy katyńskiej ciąg dalszy. Straceni na Ukrainie*, red. M. Tarczyński, Z. Gajowniczek, Niezależny Komitet Historyczny Badania Zbrodni Katyńskiej–Polska Fundacja Katyńska–Centralna Biblioteka Wojskowa, Warszawa 1994, s. 21.

w Bykowni, obecnie dzielnicy Kijowa, gdzie w 2012 roku otwarto czwartą z tzw. cmentarzy katyńskich¹³⁸.

Epler był pierwszym gitarzystą wykonującym dzieła polskich lutnistów, założycielem pierwszego polskiego tria gitarowego, muzykiem *Wesołej Lwowskiej Fali*, twórcą pielęgnującym polski folklor, tworzącym rozbudowane kompozycje na orkiestrę mandolinową, a także piszącym muzykę do wielu popularnych audycji Polskiego Radia Lwów, transmitowanych następnie na całą Polskę.

¹³⁸ Bykownia – miejsce upamiętnienia 3,5 tys. polskich ofiar NKWD na Ukrainie, „Dzieje.pl” 9.04.2015, <https://dzieje.pl/aktualnosci/bykownia-miejsce-upamietnienia-35-tys-polskich-ofiar-nkwd-na-ukrainie> [dostęp: 6.07.2020].

Bibliografia

Opracowania

- Abratowski, Kazimierz, w: *Cyfrowa Biblioteka Polskiej Piosenki*, https://bibliotekapiosenki.pl/osoby/Abratowski_Kazimierz, [dostęp: 6.07.2020].
- Adam Epler, https://staremelodie.pl/kompozytorzy/236/Adam_Epler, [dostęp: 6.07.2020].
- Bykownia – miejsce upamiętnienia 3,5 tys. polskich ofiar NKWD na Ukrainie, „Dzieje.pl” 9.04.2015, <https://dzieje.pl/aktualnosci/bykownia-miejsce-upamietnienia-35-tys-polskich-ofiar-nkwd-na-ukrainie>, [dostęp: 6.07.2020].
- [Epler-Matuchniak B.], Adam Epler i „Hejnał”, „Dziennik Polski” 26.10.2005.
- Epler-Matuchniak B., *Koło Mandolinistów „Hejnał” we Lwowie pod batutą Adama F. Eplera i Wesoła Lwowska Fala*, „Semper Fidelis” 2005, nr 4.
- Fink K., *Szkolnictwo muzyczne we Lwowie w okresie międzywojennym (1918–1939)*, „Молодь і Ринок” 2017, nr 4.
- Gurgul W., *Bibliografia polskich druków muzycznych z udziałem gitary wydanych w latach 1901–1939 wraz ze szczegółowym omówieniem wybranych pozycji*, Instytut Muzyki i Tańca, Tarnów 2020.
- Habela J., Z. Kurzowa, *Lwowskie piosenki uliczne, kabaretowe i okolicznościowe do 1939 roku*, PWM, Kraków 1989.
- Hallo! Hallo! Tu Polskie Radio Lwów...*, w: *Targi Wschodnie 1935*, red. S. Zachariasiewicz, Wschód – Prasowa Agencja Informacyjna, Lwów 1935.
- Jachowicz S., *Pisma różne wierszem Stanisława Jachowicza*, nakł. aut., Warszawa 1853.
- Joachim G., *Tabulatura lutniowa Wodzickich jako przedmiot edycji muzycznej – przegląd problematyki*, „Muzyka” 2015, nr 3.
- Klimczak R., *Zbigniew Kurtycz (1919–2015)*, „Dziennik Teatralny”, <http://www.dziennikteatralny.pl/artykuly/zbigniew-kurtycz-1919-2015.html>, [dostęp: 6.07.2020].
- Krassowski J., *Schütz (Szyc), Alfred*, w: *Kompozytorzy polscy 1918–2000*, red. M. Podhajski, t. 2 *Biogramy*, Akademia Muzyczna

- im. Fryderyka Chopina w Warszawie–Akademia Muzyczna im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku, Gdańsk–Warszawa 2005.
- Listy katyńskiej ciąg dalszy. Straceni na Ukrainie*, red. M. Tarczyński, Z. Gajowniczek, Niezależny Komitet Historyczny Badania Zbrodni Katyńskiej–Polska Fundacja Katyńska–Centralna Biblioteka Wojskowa, Warszawa 1994.
- Miszczak S., *Historia radiofonii i telewizji w Polsce*, Wydawnictwa Komunikacji i Łączności, Warszawa 1972.
- Piekarski M., *Muzyka we Lwowie*, Wydawnictwo Akademickie SEDNO, Warszawa 2018.
- Pieczonka M., *Lwowskie firmy wydawnicze w latach 1918–1939*, w: *Książki, czasopisma, biblioteki Krakowa i Lwowa XIX i XX wieku*, red. J. Jarowiecki, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1993. „Radio-Informator” 2 (1939).
- Rogaliński P., *9 maja – Polacy europejscy?*, „Polonia” 2009, nr 5.
- Sachse F., *Zawody Orkiestr Mandolinowych Stowarzyszenia Miłośników Muzyki Województwa Śląskiego*, „Śląskie Wiadomości Muzyczne” 1938, nr 4.
- Schatz Zygmunt Sim, w: *Wirtualny Sztetl*, <https://sztetl.org.pl/pl/biogramy/3709-schatz-zygmunt>, [dostęp: 6.07.2020].
- Szolginia W., *Na Wesolej Lwowskiej Fali*, Wydawnictwo Polonia, Warszawa 1991.
- Wajda K., H. Vogelfänger., *Szczepko i Tońko. Djalogi radjowe z „Wesolej Lwowskiej Fali”*, przedm. J. Petry, Drukarnia Urzędnicza, Lwów 1934, reprint: Wydawnictwo Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich, Wrocław 1989.
- Weber E., *Schrammelmusik*, w: *Oesterreichisches Musiklexikon online* https://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_S/Schrammelmusik.xml, [dostęp: 6.07.2020].
- Wendland A., *Gitara w twórczości Aleksandra Tansmana*, Wydawnictwo „Ars Longa”, Łódź 1996.
- Śladem zbrodni katyńskiej*, red. Z. Gajowniczek, G. Jakubowski, J. Tucholski, CAMSWiA RP, Warszawa 1998.

Prasa przedwojenna (dzienniki, tygodniki):

- „Antena” 1934, nr 8; 1935, nr 49; 1936, nr 43; 1937, nr 21, 33, 41; 1938, nr 11, 23, 27, 35, 48, 49; 1939, nr 27.

- „Biuletyn Radjofoniczny dla Użytku Prasy” 1934, nr 41.
Co usłyszemy dziś przez radio, „Chwila” 5.12.1932.
Co usłyszemy dziś przez radio, „Chwila” 26.12.1932.
Co usłyszemy dziś przez radio, „Chwila” 17.04.1933.
Co usłyszemy dziś przez radio, „Chwila” 26.07.1934.
„Fala” 1934, nr 7, 11; 1935, nr 3, 5, 6, 33, 37, 49; 1936, nr 17, 33, 37.
Impreza dziennikarzy lwowskich, „Gazeta Lwowska” 22.06.1932.
Koncert mandolinistów i tria gitarowego, „Biuletyn Radjofoniczny dla użytku prasy” 1935, nr 3.
Koncert tria gitarowego, „Biuletyn Radjofoniczny dla użytku prasy” 1935, nr 5.
Konkurs piosenkarski lwowskich kompozytorów, „Chwila” 22.10.1934.
[Lucy], *Pięćdziesiąta fala...*, „Dziennik Wileński. Dodatek kulturalno-literacki” 29.04.1934.
[Mart], *Na lwowskiej antenie. Szlachta zagrodowa mówi i śpiewa*, „Dziennik Polski” 28.10.1937.
Na fali radiowej, „Czas” 15.08.1937.
Na fali radiowej, „Czas” 19.12.1938.
Nasz korespondent donosi..., „Radjo” 1933, nr 7.
Nasz korespondent donosi..., „Radjo” 1934, nr 14.
P. J., *Muzyka w radio*, „Czas” 20.10.1938.
P. J., *Muzyka w radio*, „Czas” 15.11.1938.
Polska Radjowa, „Radjo” 17.05.1931.
Poranek patriotyczny w Kole Młodzieży im. Tadeusza Kościuszki, „Gazeta Lwowska” 2.12.1931.
Programy europejskich radjofonów, „Chwila” 5.01.1931.
Program radjowy, „Dziennik Polski” 13.03.1938.
Program radiowy, „Dziennik Polski” 2.09.1939.
Program radjowy, „Gazeta Lwowska” 14.10.1933.
Program radjowy, „Kurier Warszawski” 29.08.1931 wyd. poranne.
Program radjowy, „Kurier Warszawski” 4.11.1933 wyd. poranne.
Radio, „ABC” 26.03.1938.
„Radio dla wszystkich” 1939, nr 15.
„Radjo” 1932, nr 49; 1934, nr 27.
Radjo, „ABC” 4.07.1934.
Radjo, „Nowy Dziennik” 11.10.1938.
Radio. Dzisiejszy program radiowy, „Głos Poranny” 4.03.1939.

- Ruch służbowy na obszarze Wojew. Tarnopolskiego*, „Tarnopolski Dziennik Wojewódzki” 1.11.1932.
- Ruch służbowy w Ministerstwie Sprawiedliwości*, „Monitor Polski” 21.07.1931.
- Słuchajmy dziś Radja!*, „Chwila” 19.06.1935.
- Słuchajmy dziś Radja!*, „Chwila” 23.07.1936.
- Słuchajmy dziś radia*, „Chwila” 5.02.1938.
- Słuchajmy dziś radia*, „Chwila” 29.09.1938.
- Słuchajmy dziś radia*, „Chwila” 9.11.1938.
- Słuchajmy dziś radia*, „Chwila” 12.08.1939.
- Słuchamy radia*, „Dzień Dobry” 19.02.1938.
- Tydzień Literacki Polskiego Radja*, „Radio” 1934, nr 3.
- Wesoła audycja dla dzieci*, „Dziennik Polski” 12.08.1936.
- „Wiadomości Radjowe” 1932 nr 20.
- Wiosna w Italii. Audycja muzyczna ze Lwowa*, „Biuletyn Radjofoniczny dla Użytku Prasy” 1937, nr 11.
- Z Koła Mandolinistów „Hejnał” we Lwowie*, „Chwila” 2.04.1931.

Wydania nutowe

- Call L. de, *Leichtes Trio für drei Gitarren* op. 26, Musikverlag Zimmermann, Frankfurt am Main.
- Call L. von, *Leichtes Trio in C-Dur für 3 Gitarren*, B. Schott's Söhne, Mainz 1929.
- Epler A., *Z piosenką przez Lwów*, G. Seyfarth, Lwów 1935.

Inne źródła

- AGAD, zespół sygn. 301, sygn. 1901, *Par. Złotniki, dek. Podhajce; Księga metrykalna urodzeń, ślubów i zgonów dla wsi: Złotniki, Burkanów, Charki, Pantalicha, Rakowiec, Sokołów, Sosnow.*
- Epler-Matuchniak B., *Adam Franciszek Epler*, nieopublikowany biogram ze zbiorów Barbary Epler-Matuchniak.
- Epler-Matuchniak B., AHM_PnW_2611, relacja ze zbiorów Archiwum Historii Mówionej Ośrodka KARTA i Domu Spotkań z Historią, 28.10.2011.
- Korespondencja autora z Barbarą Epler-Matuchniak z dnia 16 oraz 17 maja 2020 roku.